

*Високоповажному артистові
Миколі Карповичу Садовському
присвячує автор*

НЕ СУДИЛОСЬ (ПАНСЬКЕ БОЛОТО)

Драма в 5 діях

ДІЙОВІ ЛЮДЕ:

І в а н А н д р і й о в и ч Л я ш е н к о — 60 літ, багатий пан, але зовсім простий; інакше говорить не може, як по-українськи.

А н н а П е т р і в н а — 40 літ, його жінка; закида часом по-українськи, моди ради.

Н и к о л а й С т е п а н о в и ч Б е л о х в о с т о в — кузен Ляшенчихи, 30 літ; фатуватий.

З і з і — дочка Ляшенків; манірне дівча, 13 літ.

М и х а й л о — син їх, 22-х літ, студент; чистюк і джигун.

П а в л о Ч у б а н ь — його товариш, 25 літ; уже лікар. Бідна одіж.

Ж о з е ф і н а — швейцарка, учителька.

К а т р я Д з в о н а р і в н а — дівчина молода, селянка.

Г о р п и н а Д з в о н а р и х а — її мати, недужа й слаба.

Д м и т р о К о в б а н ь — парубок, годованець Дзвонарів.

П а ш к а — подруга Катрі.

С т е п а н и д а — покритка, п'яничка й плетуха.

Ш л ь о м а — жид, орендар.

Х а р л а м п і й — старий лакей.

А н н у ш к а — покоївка; вертка на всі заставки.

С е л я н е, с о ц ь к і, п а р у б к и, д і в ч а т а, д в о р о в і.

Діється на правім березі Дніпра, з початку 60-х років.

Між 1-ю і 2-ю дією мина два тижні; між 2-ю і 3-ю — місяць; між 3-ю і 4-ю — два місяці.

*Високоповажному артистові
Миколі Карповичу Садовському
присвячує автор*

НЕ СУДИЛОСЬ (ПАНСЬКЕ БОЛОТО)

Драма в 5 діях

ДІЙОВІ ЛЮДЕ:

І в а н А н д р і й о в и ч Л я ш е н к о — 60 літ, багатий пан, але зовсім простий; інакше говорить не може, як по-українськи.

А н н а П е т р і в н а — 40 літ, його жінка; закида часом по-українськи, моди ради.

Н и к о л а й С т е п а н о в и ч Б е л о х в о с т о в — кузен Ляшенчихи, 30 літ; фатуватий.

З і з і — дочка Ляшенків; манірне дівча, 13 літ.

М и х а й л о — син їх, 22-х літ, студент; чистюк і джигун.

П а в л о Ч у б а н ь — його товариш, 25 літ; уже лікар. Бідна одіж.

Ж о з е ф і н а — швейцарка, учителька.

К а т р я Д з в о н а р і в н а — дівчина молода, селянка.

Г о р п и н а Д з в о н а р и х а — її мати, недужа й слаба.

Д м и т р о К о в б а н ь — парубок, годованець Дзвонарів.

П а ш к а — подруга Катрі.

С т е п а н и д а — покритка, п'яничка й плетуха.

Ш л ь о м а — жид, орендар.

Х а р л а м п і й — старий лакей.

А н н у ш к а — покоївка; вертка на всі заставки.

С е л я н е, с о ц ь к і, п а р у б к и, д і в ч а т а, д в о р о в і.

Діється на правім березі Дніпра, з початку 60-х років.

Між 1-ю і 2-ю дією мина два тижні; між 2-ю і 3-ю — місяць; між 3-ю і 4-ю — два місяці.

ДІЯ ПЕРША

Панський садок. Наліво від слухачів — стіна офіцини; вікна й двері з ганком виходять в садок. Направо чверть кону впродовж огорожено барканом з хвірткою; за барканом — вулиця. Просто — доріжки, луговина, дерева; між дерев далі блищить став, а з-за його визири панський будинок.

ВИХІД І

Михайло, розкішне по-українськи одягнений, лежить без жупана; далі на луговині Жозефіна і Зізі гуляють в м'яча.

М и х а й л о (курить сигару). Славно покачатись на траві після купання і зтягтись сигарою! Чорт його зна, якось мене лінощі обсіли: сьогодні уже й до школи не пішов. (Потягається). Та з цією дрібнотою нудно й воловодитись... тільки Павло й зможе!

Г о л о с и (за вікном). Ос-са! Рос-са! Кос-са! Нос-са!

П а в л о (за вікном). Ну, тепер разом, швидче, не зупиняючись.

Г о л о с и (за вікном). Оса! Роса! Коса! Носа!

М и х а й л о. Товчи, товчи! А я полежу та поніжусь: тут у холодку так славно! Вітрець подиха; пахощами якимись тягне, — здається, липа розцвіла. Читати навіть не хочеться: отак би лежав, затопивши очі у те сине море блакиті, та зорив би за хмариною.

З і з і (здаєка). Тібора! Тібора! Піль!!

Ж о з е ф і н а. Ту-бо! Ту-бо! Laissez non mouchojr* (*Лишіть мою хустку (франц.).). Ві не карош!

З і з і. Ха-ха-ха-ха!! Пиль, пиль! Рви его, рви!

Ж о з е ф і н а. Ві не рві!

М и х а й л о. Не руш собаки! Лиши мені зараз!

З і з і. Так й послушала! Тибора, иси, иси! (Біга, тріпле платок, а собака рве).

М и х а й л о. Лиши, кажу! А то встану та вуха намну!

З і з і. Попробуй! Я маме скажу! Мужик!

ДІЯ ПЕРША

Панський садок. Наліво від слухачів — стіна офіцини; вікна й двері з ганком виходять в садок. Направо чверть кону впродовж огорожено барканом з хвірткою; за барканом — вулиця. Просто — доріжки, луговина, дерева; між дерев далі блищить став, а з-за його визири панський будинок.

ВИХІД І

Михайло, розкішне по-українськи одягнений, лежить без жупана; далі на луговині Жозефіна і Зізі гуляють в м'яча.

М и х а й л о (курить сигару). Славно покачатись на траві після купання і зтягтись сигарою! Чорт його зна, якось мене лінощі обсіли: сьогодні уже й до школи не пішов. (Потягається). Та з цією дрібнотою нудно й воловодитись... тільки Павло й зможе!

Г о л о с и (за вікном). Ос-са! Рос-са! Кос-са! Нос-са!

П а в л о (за вікном). Ну, тепер разом, швидче, не зупиняючись.

Г о л о с и (за вікном). Оса! Роса! Коса! Носа!

М и х а й л о. Товчи, товчи! А я полежу та поніжусь: тут у холодку так славно! Вітрець подиха; пахощами якимись тягне, — здається, липа розцвіла. Читати навіть не хочеться: отак би лежав, затопивши очі у те сине море блакиті, та зорив би за хмариною.

З і з і (здаєка). Тібора! Тібора! Піль!!

Ж о з е ф і н а. Ту-бо! Ту-бо! Laissez non mouchojr* (*Лишіть мою хустку (франц.).). Ві не карош!

З і з і. Ха-ха-ха-ха!! Пиль, пиль! Рви его, рви!

Ж о з е ф і н а. Ві не рві!

М и х а й л о. Не руш собаки! Лиши мені зараз!

З і з і. Так й послушала! Тибора, иси, иси! (Біга, тріпле платок, а собака рве).

М и х а й л о. Лиши, кажу! А то встану та вуха намну!

З і з і. Попробуй! Я маме скажу! Мужик!

М и х а й л о. Чекай же! (Устає).

Зізі тіка; за нею спішить Жозефіна.

Як розпустилась! Ну, я з матір'ю побалакаю про тебе! (Знов лягає).

П а в л о (з-за вікна). А це коло бича — обід, бачите? То вимовляється — р-р-р-р! Кажіть!

Г о л о с и. Р-р-р-р! Р-р-р-р! Р-р-р-р!

М и х а й л о. І не обриднє йому? Уже я б такий, щоб і обідати, а він таки працює. Усе за ділом якимсь. На вулицю ледве зтяг, та й то вже етнографії ради... А яка хороша Катря Дзвонарівна, таки просто і між паннами красунею була б, та й годі! Очі — карі, але глибокі, темні; а погляд — такий милий, лагідний, любий, що аж пронизує душу тихим променем... Тільки між брівок рисочка; вона надає і якусь думність личеньку, і якусь силу вдачі. Щось оце не було її; треба б довідатись через Пашку.

В И Х І Д П

Анна Петрівна під руку з Белохвостовим.

А н н а П е т р і в н а (до Белохвостова). Я тебе непременно с ним познакомлю. Он оригинал большой; знаешь, из этих новых.

Б е л о х в о с т о в. Ну, уволь, та chere* (*Моя люба (франц.); я этих новых терпеть не могу; занесет гиль, а попробуй возражать — сейчас подлецом выругает.

А н н а П е т р і в н а. Ну нет; m-eur Поль очень умный й честный, нетронутая такая натура. Michel! Где твой Павло?

М и х а й л о (схоплюється). А, мама! Микола! (Цілує у матері руку, а з Миколою обнімається). Павло ще й досі з школярами у офіцінах там.

А н н а П е т р і в н а. Я пойду позову его. (Іде на гайок, зазира і вступа в хату).

М и х а й л о. Ну, Микола, давно ми з тобою бачились!

Б е л о х в о с т о в. Давно, давно. Поздравить можно с окончанием университета?

М и х а й л о. Чекай же! (Устає).

Зізі тіка; за нею спішить Жозефіна.

Як розпустилась! Ну, я з матір'ю побалакаю про тебе! (Знов лягає).

П а в л о (з-за вікна). А це коло бича — обід, бачите? То вимовляється — р-р-р-р! Кажіть!

Г о л о с и. Р-р-р-р! Р-р-р-р! Р-р-р-р!

М и х а й л о. І не обриднє йому? Уже я б такий, щоб і обідати, а він таки працює. Усе за ділом якимсь. На вулицю ледве зтяг, та й то вже етнографії ради... А яка хороша Катря Дзвонарівна, таки просто і між паннами красунею була б, та й годі! Очі — карі, але глибокі, темні; а погляд — такий милий, лагідний, любий, що аж пронизує душу тихим променем... Тільки між брівок рисочка; вона надає і якусь думність личеньку, і якусь силу вдачі. Щось оце не було її; треба б довідатись через Пашку.

В И Х І Д П

Анна Петрівна під руку з Белохвостовим.

А н н а П е т р і в н а (до Белохвостова). Я тебя непременно с ним познакомлю. Он оригинал большой; знаешь, из этих новых.

Б е л о х в о с т о в. Ну, уволь, та chere* (*Моя люба (франц.); я этих новых терпеть не могу; занесет гиль, а попробуй возражать — сейчас подлецом выругает.

А н н а П е т р і в н а. Ну нет; m-eur Поль очень умный й честный, нетронутая такая натура. Michel! Где твой Павло?

М и х а й л о (схоплюється). А, мама! Микола! (Цілує у матері руку, а з Миколою обнімається). Павло ще й досі з школярами у офіцінах там.

А н н а П е т р і в н а. Я пойду позову его. (Іде на гайок, зазира і вступа в хату).

М и х а й л о. Ну, Микола, давно ми з тобою бачились!

Б е л о х в о с т о в. Давно, давно. Поздравить можно с окончанием университета?

М и х а й л о. Ще не зовсім.

Б е л о х в о с т о в. Передержка или диссертация только?

М и х а й л о. Дисертація.

Б е л о х в о с т о в. Молодец! Ну, куда ж после отправишь стопы? На коронную или на ораторскую трибуну?

М и х а й л о. Ні туди, ні туди.

Б е л о х в о с т о в. Как так? Свободным художником? Sans profession?* (*Без певного фаху (франц.).)

М и х а й л о. Sans profession!

Б е л о х в о с т о в. Понимаю: отдохнуть желаем, пожуировать?

М и х а й л о. Ні од кого не залежать, а працювати там, де мені мило, — на користь народів!

Б е л о х в о с т о в. А! Ты хлопоман en forme?* (*Справжній, формений (франц.).) У вас там других диалектов, кроме вашего выдуманного, не допускается?

М и х а й л о. Видуманий? Для неука дуже легкий спосіб зрікатись: не бачив Америки — значить, нема, не чув про Канта — значить, вигадали! Розмовлять на другій мові з тобою не буду; не для того, що не вмію, бо ми руську літературу незгірш вашого проковтнули, а для того, що не хочу потурати твоїй писі! Живеш в Україні, то знай її мову!

Б е л о х в о с т о в. Очень укорительно, но не вразумительно. Premierement* (*По-перше (франц.).), с пейзажами в философские дебаты я не вступаю; лексикон с ними очень короток: личные объяснения все исчерпываются лишь просьбой об отмене штрафов. Secondement:* (*По-друге (франц.).). кормление от земли не обязывает меня, надеюсь, обратиться в дохристианского дикаря для поклонения ей, как богине. И, наконец, в-трегьих, я — за культуру. Циви-ли-за-ция, civilisation, mon cher* (*Цивілізація, мій любий (франц.).), приводит все языки к одному знаменателю, то есть к такому, в котором все остальные будут содержаться. А ваш украинофильский идеал подходит, кажется, к идеалу рака. C'est le mot!* (*Оце слушний вираз (франц.).).

М и х а й л о. Стара байка! Хто тобі казав, що ми бажаємо вернутись назад? Брежня, ваше-ці, проше: я стою більш за просві-

М и х а й л о. Ще не зовсім.

Б е л о х в о с т о в. Передержка или диссертация только?

М и х а й л о. Дисертація.

Б е л о х в о с т о в. Молодец! Ну, куда ж после отправишь стопы? На коронную или на ораторскую трибуну?

М и х а й л о. Ні туди, ні туди.

Б е л о х в о с т о в. Как так? Свободным художником? Sans profession?* (*Без певного фаху (франц.).)

М и х а й л о. Sans profession!

Б е л о х в о с т о в. Понимаю: отдохнуть желаем, пожуировать?

М и х а й л о. Ні од кого не залежать, а працювати там, де мені мило, — на користь народів!

Б е л о х в о с т о в. А! Ты хлопоман en forme?* (*Справжній, формений (франц.).) У вас там других диалектов, кроме вашего выдуманного, не допускается?

М и х а й л о. Видуманий? Для неука дуже легкий спосіб зрікатись: не бачив Америки — значить, нема, не чув про Канта — значить, вигадали! Розмовлять на другій мові з тобою не буду; не для того, що не вмію, бо ми руську літературу незгірш вашого проковтнули, а для того, що не хочу потурати твоїй писі! Живеш в Україні, то знай її мову!

Б е л о х в о с т о в. Очень укорительно, но не вразумительно. Premierement* (*По-перше (франц.).), с пейзажами в философские дебаты я не вступаю; лексикон с ними очень короток: личные объяснения все исчерпываются лишь просьбой об отмене штрафов. Secondement:* (*По-друге (франц.).). кормление от земли не обязывает меня, надеюсь, обратиться в дохристианского дикаря для поклонения ей, как богине. И, наконец, в-трегьих, я — за культуру. Циви-ли-за-ция, civilisation, mon cher* (*Цивілізація, мій любий (франц.).), приводит все языки к одному знаменателю, то есть к такому, в котором все остальные будут содержаться. А ваш украинофильский идеал подходит, кажется, к идеалу рака. C'est le mot!* (*Оце слушний вираз (франц.).).

М и х а й л о. Стара байка! Хто тобі казав, що ми бажаємо вернутись назад? Брежня, ваше-ці, проше: я стою більш за просві-

ту, ніж ти! У вас тільки накрадено високих слів: "цивілізація", "культура", "общечеловеческие интересы"! Ти за цивілізацію — на словах, а в серці її ненавидиш, бо з нею непевні будуть штрапи! Чи буде колись одна мова, чи ні — про те не нам знати, а от, що всякий примус, всяке руйнування природи ради переробу її під один аршин — вадить і кравцеві, і сукні, — то це кожному звісно. Кожному народові бажається виробити собі такі форми, у яких йому найпридобрніше. Кожному народові у своїй власній одежі найвільніше, найзручніше поводитись: то що й казати про мову? Ви порвали з народом; а ми стоїмо за освіту меншого брата, за народне щастя, за правду!

Б е л о х в о с т о в. Однак ти красноречив. Je te feliete* (*Я тебе вітаю (франц.) — прелестный будеш адвокат, хоча я и не все понимаю в твоей тираде.

М и х а й л о. Ви всі вихвалюєтесь любовію до всього люду, — брехня це, лукава брехня. Ви й отечества не любите, коли не можете любити своєї родини! Тільки себе самих любите, а одбріхуєтесь, що — цілий світ.

А н н а П е т р і в н а (виходить з офіцини; до Павла). Кінчайте-бо швидко з дітьми та йдіть до йас!

Б е л о х в о с т о в. Ну, мой друг, ты уж очень горячишься; так мы, пожалуй, и поругаемся после долгой разлуки!

А н н а П е т р і в н а. О чем это у вас тут спор?

Б е л о х в о с т о в. Об украинофильстве. Знаете, Michel обнаруживает положительные ораторские способности; только горяч, горяч: нужно еще школы.

А н н а П е т р і в н а. Миша мой молодец! (Цілує його). Да, голубчик, пойді до батька и припиши непременно к дяде; зтим пренебрегать нельзя.

М и х а й л о. Для чого заставляєте ви мене підлещуватись? Я й думки не маю служити, та ще по Петербургах.

А н н а П е т р і в н а. Вот этой эксцентричности не люблю: там только й делают карьеру... да еще при таких связях, — не правда ли, Nicolas?

Б е л о х в о с т о в. Certainement*. (*Безперечно (франц.)

М и х а й л о. Кто за кар'єрою ганяється...

А н н а П е т р і в н а. Ну, вот, вот...

ту, ніж ти! У вас тільки накрадено високих слів: "цивілізація", "культура", "общечеловеческие интересы"! Ти за цивілізацію — на словах, а в серці її ненавидиш, бо з нею непевні будуть штрапи! Чи буде колись одна мова, чи ні — про те не нам знати, а от, що всякий примус, всяке руйнування природи ради переробу її під один аршин — вадить і кравцеві, і сукні, — то це кожному звісно. Кожному народові бажається виробити собі такі форми, у яких йому найпридобрніше. Кожному народові у своїй власній одежі найвільніше, найзручніше поводитись: то що й казати про мову? Ви порвали з народом; а ми стоїмо за освіту меншого брата, за народне щастя, за правду!

Б е л о х в о с т о в. Однак ти красноречив. Je te feliete* (*Я тебе вітаю (франц.) — прелестный будеш адвокат, хоча я и не все понимаю в твоей тираде.

М и х а й л о. Ви всі вихвалюєтесь любовію до всього люду, — брехня це, лукава брехня. Ви й отечества не любите, коли не можете любити своєї родини! Тільки себе самих любите, а одбріхуєтесь, що — цілий світ.

А н н а П е т р і в н а (виходить з офіцини; до Павла). Кінчайте-бо швидко з дітьми та йдіть до йас!

Б е л о х в о с т о в. Ну, мой друг, ты уж очень горячишься; так мы, пожалуй, и поругаемся после долгой разлуки!

А н н а П е т р і в н а. О чем это у вас тут спор?

Б е л о х в о с т о в. Об украинофильстве. Знаете, Michel обнаруживает положительные ораторские способности; только горяч, горяч: нужно еще школы.

А н н а П е т р і в н а. Миша мой молодец! (Цілує його). Да, голубчик, пойді до батька и припиши непременно к дяде; зтим пренебрегать нельзя.

М и х а й л о. Для чого заставляєте ви мене підлещуватись? Я й думки не маю служити, та ще по Петербургах.

А н н а П е т р і в н а. Вот этой эксцентричности не люблю: там только й делают карьеру... да еще при таких связях, — не правда ли, Nicolas?

Б е л о х в о с т о в. Certainement*. (*Безперечно (франц.)

М и х а й л о. Кто за кар'єрою ганяється...

А н н а П е т р і в н а. Ну, вот, вот...

Б е л о х в о с т о в. Да вы, chere soeur* (*Люба сестро (Франц.)), не наседайте! Уляжется!

М и х а й л о. По собі судиш?

Б е л о х в о с т о в. Ну, полно дуться; я нарочно подразнил. (Обніма його). Мы еще с тобою на эти темы почешем языки. Вот костюм зтот в деревне — одобряю.

А н н а П е т р і в н а. Tout a fait charmant!* (*Чудово! (Франц.))

В И Х І Д І І І

Ті ж і Жозефіна й Зізі.

Ж о з е ф і н а. Madame! C'est impossible avec Zizi!* (*Мадам, Зізі просто неможлива (Франц.))

А н н а П е т р і в н а. Ах, вечно с жалобами... Qu'est-ce qu'il y a la?* (*Що там таке? (Франц.))

Ж о з е ф і н а. Elle me gronde, elle me taquine" (*Вона мене лає, вона мене дражнить (Франц.)).

А н н а П е т р і в н а. Vous etes trop rude, vous meme!* (*Ви самі надто суворі! (Франц.))

М и х а й л о. Ні, мамо; Зінька, як собака, лізе у вічі; до паскудства розбещена!

А н н а П е т р і в н а. Что за выражения? Зінька! Паскудство!

Б е л о х в о с т о в. Зінька? C'est joli!* (*Чудово! (Франц.))

М и х а й л о. Нехай буде й по-модньому — Зізі, хоч, на мене, вона більше підходить до зінського щеняти; але ви придивіться краще, що це за перекрутень? З неї вийде моральна каліка!

Б е л о х в о с т о в. C'est trop fort!* (*Це занадто! (Франц.)) Милый, резвый ребенок, не больше!

А н н а П е т р і в н а (до Михайла). Оставь, пожа-луйста! Ты доведешь меня до мигрени.

Зізі проходить здаля.

Зизи, Зизи! Ступай сюда!

Б е л о х в о с т о в. Да вы, chere soeur* (*Люба сестро (Франц.)), не наседайте! Уляжется!

М и х а й л о. По собі судиш?

Б е л о х в о с т о в. Ну, полно дуться; я нарочно подразнил. (Обніма його). Мы еще с тобою на эти темы почешем языки. Вот костюм зтот в деревне — одобряю.

А н н а П е т р і в н а. Tout a fait charmant!* (*Чудово! (Франц.))

В И Х І Д І І І

Ті ж і Жозефіна й Зізі.

Ж о з е ф і н а. Madame! C'est impossible avec Zizi!* (*Мадам, Зізі просто неможлива (Франц.))

А н н а П е т р і в н а. Ах, вечно с жалобами... Qu'est-ce qu'il y a la?* (*Що там таке? (Франц.))

Ж о з е ф і н а. Elle me gronde, elle me taquine" (*Вона мене лає, вона мене дражнить (Франц.)).

А н н а П е т р і в н а. Vous etes trop rude, vous meme!* (*Ви самі надто суворі! (Франц.))

М и х а й л о. Ні, мамо; Зінька, як собака, лізе у вічі; до паскудства розбещена!

А н н а П е т р і в н а. Что за выражения? Зінька! Паскудство!

Б е л о х в о с т о в. Зінька? C'est joli!* (*Чудово! (Франц.))

М и х а й л о. Нехай буде й по-модньому — Зізі, хоч, на мене, вона більше підходить до зінського щеняти; але ви придивіться краще, що це за перекрутень? З неї вийде моральна каліка!

Б е л о х в о с т о в. C'est trop fort!* (*Це занадто! (Франц.)) Милый, резвый ребенок, не больше!

А н н а П е т р і в н а (до Михайла). Оставь, пожа-луйста! Ты доведешь меня до мигрени.

Зізі проходить здаля.

Зизи, Зизи! Ступай сюда!